

Gottē

Krik žene, 1968

MODERNA GALERIJA V LJUBLJANI
IN
GALERIJA BOŽIDAR JAKAC
V KOSTANJEVICI NA KRKI

VABITA VAS IN VAŠE PRIJATELJE
NA SLOVESNO ODPRTJE
PREGLEDNE RAZSTAVE
ZNAMENITEGA SLOVENSKEGA KIPARJA

FRANCETA GORŠETA
1897 – 1986

O UMETNIKU BO GOVORIL
DR. JANEZ SEDEJ
RAVNATELJ ETNOGRAFSKEGA MUZEJA V LJUBLJANI

RAZSTAVO PA BO ODPRL
DR. JURE MIKUŽ
RAVNATELJ MODERNE GALERIJE V LJUBLJANI

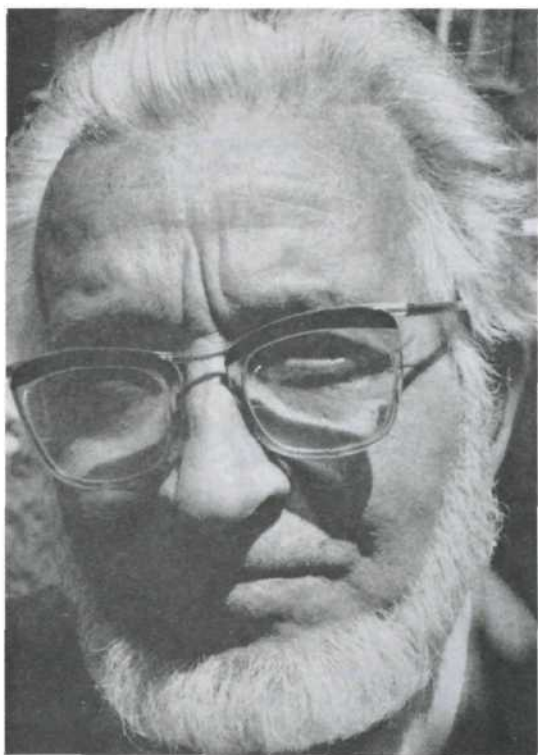
UMETNIŠKI PROGRAM

RAZSTAVA BO ODPRTA
V LAMUTOVEM LIKOVNEM SALONU
V KOSTANJEVICI NA KRKI

V TOREK, 31. MAJA 1988
OB 17. URI

RAZSTAVA BO ODPRTA VSAK DAN
RAZEN PONEDELJKA
OD 9. DO 15. URE

DOBRODOŠLI!

Bard slovenskega kiparstva

Po dokaj mučnih zapletih pred leti, ki jih je narekovala naša, že kar značilna ozkosrčnost, smo zdaj končno le dočakali retrospektivno razstavo brez dvoma enega največjih kiparjev dvajsetega stoletja, **Franceta Goršeta**. Že, na žalost samo postavljena velika monografska predstavitev kiparjevih del v Kostanjevici na Krki, nam je dala slutiti vso izjemno ustvarjalno žetev, presenetljivo likovno – izrazno moč tega velikega umetnika in hkrati najbolj tragičnega, večnega Ahasverja med slovenskimi likovnimi tvorci. Kajti, čeprav je vseskozi živel za svojo domovino in črpal ustvarjalne sokove za svoje umetniško delo iz slovenske zemlje in slovenskega človeka, je ustvarjalec *preživel največji del svojega izjemno plodnega življenja zunaj meja svoje domovine*.

Francè Goršè se je rodil 26. IX. 1897 v Zamostecu pri Sodražici. Po končanem osnovnem šolanju se je vpisal na kiparski oddelek obrtne šole v Ljubljani, kjer ga je prvih veččin plastičnega ustvarjanja naučil takrat dokaj znan kipar profesor Repič. Vendar zaradi vojne obrtne šole ni dokončal, pač pa je študij umetnosti nadaljeval čez dobrih pet let, ko se je vpisal na zagrebško likovno akademijo, kjer so bili njegovi profesorji pomembni hrvaški kiparji R. Valdec, R. Frangeš in največji med njimi – Ivan Meštrovič, pri katerem je Goršè tudi diplomiral. Po diplomi je umetnik nekaj let živel v Vremah in Trstu, od 1931 naprej pa vse do 1945 pa je živel in razvijal svojo živahno kiparsko dejavnost v Ljubljani. Od tu gre spet njegova pot v Trst, kjer je opravljal profesorsko službo, vmes pa je bil tudi poročevalec za likovno

umetnost na Radiu Trst. Vendar se njegov nemirni duh še ni umiril, kajti že leta 1952 ga srečamo v Združenih državah Amerike, kjer ostane vse do leta 1971; njegova nemirna, vendar vseskozi ustvarjalno izjemno plodna »odisejada«, se je končala šele blizu meja njegove prave domovine, ko je 1973 kupil v Svečah na Koroškem staro kmetijo, ki jo je obnovil in v njej odprl svoj atelje; če že ne življenje, mu je bila vsaj smrt milostna, po težki bolezni je umrl na slovenski zemlji, 2. avgusta leta 1986 na Golniku.

Izjemno lepo postavljena razstava v prostorih ljubljanske Moderne galerije predstavlja več kot nazorni »vade mecum« skozi vse pomembne stopnje Goršetovega kiparskega razvoja od začetnih del, ki jim je še viden vpliv njegovega učitelja Meštroviča do poznejših oblikovalskih sugestij, ki so jih ponujali Barlach s svojo posebno inačico ekspresionizma, mojster francoskega kiparstva Maillol, Čeh Štursa in morda še kdo. V začetku ustvarja umetnik najraje v zlahtnih kiparskih »pramaterialih« kot sta les in glina, potem s svojim dokaj hitrim kiparskim razvojem preide tudi k zahtevnejšim materialom kot sta marmor, bron.

Vseskozi pa sta motivno v ospredju portret in človeška figura, zlasti ženski akt, ki doživi v različnih obdobjih njegove ustvarjalnosti pravo oblikovno metaformozo. V zgodnejšem obdobju srečujemo v kiparjevem opusu tudi številne razigrane žanrske figuralne skupine kot so na primer: Veseli bratci, Krokariji, Dva pajdaša in druge; tu gre za slikovit način plastične obdelave, ki pa likovno – izrazno včasih preide v grotesko. Poleg psihološko že izredno poglobljenih portretnih upodobitev, naletimo v zgodnejših fazah – kot tudi potem pozneje – na vrsto plastičnih zasnov religiozne vsebine; nekatere med njimi nas s svojo ploskovito reliefnostjo spominjajo na Meštrovičeva dela. Religiozna tematika in svojstvena kontemplativnost nastopata tudi v Goršetovih kasnejših plastičnih delih, vendar gre tu za stvaritve, ki jih odlikuje oblikovalsko čistejši in monumentalnejši pristop, posebna poduhovljenost plastičnega izraza, ki so jo narekemale mnogoletne kreativne izkušnje in popolno obvladovanje plastičnega medija.

Najbolj plodno in hkrati in po kvaliteti plastičnih stvaritev pravo »zvezdno« obdobje Goršetove umetniške ustvarjalnosti je bilo »ljubljsko obdobje«; poleg izjemno kvalitetnih kiparskih stvaritev, ki so nastale v tem času, da omenimo le nekatere izmed tistih, ki smo jih videli na razstavi: Portret Franja Stiplovska, Portret Izidorja Cankarja, Lastna podoba, Boksarja, Plesni par (Pia in Pino Mlakar), Prošnjaja, Eva, Sedeči ženski akt, Plesalka, Pričakanje, Dekliški torzo in Ležeči ženski akt, je pomembna v tem času tudi Goršetova razgibana organizatorska dejavnost, zlasti pa njegovo sodelovanje v skupini Trojica (poleg njega še G. A. Kos in M. Maleš).

Pomembna prelomnica v Goršetovem kiparskem delu je njegovo srečanje z Ameriko, ko ga je začelo bolj zanimati tudi sodobno abstraktno kiparstvo in metafizična, spiritualna plast umetniškega izražanja. V tem času nastane vrsta poduhovljenih, manieristično v vertikalno razpotegnjenih plastičnih zasnov s ponovnim prizvokom »barlachovskega« ekspresionizma (Duše, Krik žene, Pridigar); umetnik se hkrati pogloblja tudi v čudoviti svet izvirnega plastičnega snovanja starih Aztekov, Inkov in Eskimov; v plastični umetnosti teh prastarih narodov, najde paralele za svoje religiozno obarvane kiparske zasnove. V tem času Goršè tudi eksperimentira z oblikovnimi možnostmi, ki jih ponujajo novi plastični materiali, kar pa še zdaleč ne pomeni, da je odstopil od svojega že vseskozi trdno in jasno zasnovanega osnovnega plastičnega koncepta.

Po vrnitvi iz Amerike in naselitvi na Koroškem je prišlo do precejšnjih sprememb v Goršetovem plastičnem oblikovanju; mojster je spet začel rezljati svoje figuralne zasnove v lesu in jih oblikovati v glini, pri tem pa se je pogosto vračal k svojim priljubljenim motivom iz časa med obema vojnama. Iz njego-

vih plastičnih stvaritev, ki so nastale v tem zadnjem obdobju umetniškega ustvarjanja, pogosto žarčijo oblikovalske posebnosti, ki so sicer značilne za žlahtno, staro, ljudsko plastiko; umetnik se je tako na pragu pozne starosti, v svojem »labodjem« umetniškem spevu, nagnosko vrnil v okrilje domačega, slovenskega plastičnega izročila, v okrilje sveta, iz katerega je izhajal in iz katerega je v bistvu vse svoje dolgo življenje črpal ideje in voljo za ustvarjalno delo.

V spremnem katalogu, ki ni zgolj katalog, marveč prej razkošna monografija s tehtno uvodno študijo dr. Ivana Sedeja ter bogatim slikovnim gradivom, je seznam vseh znanih umetnikovih del, ki obsega preko 800 enot; na razstavi smo jih videli veliko manj, vendar še vedno dovolj, da si lahko ustvarimo sodbo o Francetu Goršetu kot enem največjih slovenskih kiparjev dvajsetega stoletja.

Razstava bo iz ljubljanske Moderne galerije odpotovala v Kostanjevico na Dolenjskem, s tem bo vsaj delno poplačan dolg in poravnana krivica, ki smo jo storili umetniku – in tudi prirediteljem prve njegove retrospektive – pred dobrimi šestnajstimi leti.

Franc Zalar
Ljubljanski dnevnik, 29. I. 1988